

ТЕРОРИЗАМ СА СЕПАРАТИСТИЧКИМ
ПРЕТЕНЗИЈАМА

Марко Крстић

Министарство унутрашњих послова Републике Србије

У раду се анализира етно-националистички (сепаратистички) тероризам, његово деловање против либералних демократија и какав утицај има владин одговор на то како се сукоб који укључује употребу тероризма претвара из насиља у уставне политичке активности. Сепаратистички тероризам се значајно разликује од насиља извршеног за идеолошке, верске или финансијске мотиве. Овај вид тероризма често више тежи да утиче на своје одабране јединице више него на земљу у целини, а терористи често настоје да подстакну заједнички идентитет, супротно идентитету који пропагира држава. Циљ је да се изазову фрагментације унутар једне земље и успостави нова држава и ова врста тероризма је типична за мањине унутар националне државе које желе своју државу, обично због дискриминације коју трпе од већинске групе. Природа националистичко-сепаратистичких група је сложена и такве групе се могу кретати кроз фазе легитимитета као револуционарне снаге и нелегитимности и као терористичке мреже. Овај рад се бави узроцима етничког тероризма: политичким и економским притужбама на матичну државу домаћина и конкуренцијом елита етничке заједнице за контролу над групом, а такође ће се анализирати подстицаји и могућности које тероризам представља за државе укључене у етнонационалистичке сепаратистичке сукобе.

Кључне речи: *тероризам, сепаратизам, етно-национализам, идентитет, сукоб*

Увод

Сепаратизам подразумева одвајања једне групе од друге, без обзира да ли је та група владина, етничка, расна, језичка, верска или заснована на полу, а циљ раздвајања може бити потпуна територијална сецесија, или одређена мера аутономије унутар веће јединице. Циљ отцепљења може бити потпуна територијална сецесија, или одређена мера аутономије унутар веће јединице и подразумева идеју неких генеричких карактеристика као кључних за аутономно постојање. Студије на ову тему указују на то да су етничке групе са аутономним институционалним аранжманима склоније да се отцепе, али други докази указују на то да аутономија смањује вероватноћу сецесије. Док се појединци у државној заједници боре за интеграцију у друштво, други одлучују да се одвоје од њега и у овом контексту израз „сепаратизам“ односи се на процес којим ма-

њинска група бира да се одвоји од веће групе. Сепаратизам еволуира када група људи који верују да су потиснути, злостављани, ослобођени или дискриминисани, покушавају да се одвоје од система који управља њима. Они обично желе да се одвоје од своје владе и успоставе нову територију у којој могу да формирају сопствене законе, али сепаратизам може проистећи и од жеље да се економски, друштвено или религијски аспекти одвоје од владајуће структуре. Тако се овај израз односи не само на покушаје стварања алтернатива правом друштву, већ и на искључивање и изопштавање од саме заједнице. Сепаратистичке групе постижу циљ сепарације од постојећих ентитета кроз независност, политичку аутономију или верску слободу и доминацију. Идеологије које промовишу сепаратисти укључују социјалну правду или једнакост, анти-империјализам, као и отпор освајању или окупацији од стране стране власти. Категорије етничности и национализма могу се укрштати у образложењу подршке за ове активности.

Етносепаратистички тероризам је једна од најстаријих и најчешћих форми тероризма, и за ове групе је карактеристично да користе циљано насиље како би привукли пажњу на свој циљ у оквиру граница, а посебно и изван граница државе, чиме шире свест о својим сепаратистичким захтевима. Овај тип тероризма био је најуспешнији у погледу прибављања подршке и легитимитета од међународних актера, као што су стране државе. Етносепаратистички тероризам може бити тежак за дефинисање из разлога што многе групе које спроводе терористичке активности у име свог циља сматрају себе борцима за слободу а не терористима. Ови терористи често циљају на оне који би иначе могли да угрозе питања идентитета а секундарни циљ напада је стварање климе страха међу популацијама супарничких група. Квалификавање сепаратизма као тероризма представља бројне изазове за владе које се суочавају са етно-националистичким проблемима. Наиме, такво окружење омогућава државама да избегавају адресирање етнонационалистичких корена сепаратистичког сукоба. Етно-сепаратистички терористи настоје да формирају самоодређење у неком облику, које се може кретати од добијања веће аутономије, па до успостављања потпуно независне, суверене државе (сепаратизам). Они се често противе ономе што сматрају окупационим, империјалним или на други начин нелегитимним овлашћењима. Национални тероризам је повезан са националном, етничком, верском или другом идентификационом групом, а осећање међу припадницима те групе да су угњетавани или им ускраћена права. Сепаратистичке групе успешно придобијају међународну пажњу, а понекад чак и симпатије за своје узроке. Међутим, сепаратистичке акције које користе насиље против ненаоружаних грађана који нису директно везани за сукоб, свакако представљају тероризам. Истакнутост територијалних захтева у реторици етничких активиста јесте изузетно честа појава-захтеви за аутономијом у држави, за одвајање од исте, или уједињење са другом државом. Док етнички сукоб има многе димензије, један од првих који западне за око посматрачу је територијална.

Националистичко-сепаратистичке групе које делују унутар своје нације су посебно осетљиве на одговоре њихових интерних изборних група, као и на њихову међународну публику. Најистакнутији примери су ЕТА баскијски сепаратисти у Шпанији, ИРА у Ирској, чеченски терористи у Чеченији, тамилски тигрови на Шри Ланки, курдска ПКК у Турској и ослободилачки фронт у Квебеку у Канаду. Истраживања о тероризму су генерално занемарила етничку димензију коју неке терористичке кампање воде за изградњу или тестирање теорије примењивих на сво терористичко насиље, без обзира на идеолошку оријентацију.

Обележја тероризма

У најширем политичком смислу тероризам је синоним за метод политичке борбе за који је карактеристична систематска употреба насиља ради застрашивања противника и сламања његовог отпора. За свеобухватно сагледавање тероризма неопходан је мултидисциплинарни приступ као и упоредно истраживање у неколико области. На његово дефинисање и сагледавање утиче низ субјективних и објективних фактора који отежава продор у његову широку и вишеслојну проблематику (Крстић, 2015 (б): 522). Тероризам представља пресек насилног криминала и политичке активности, а његова политичка природа је заправо оно што га диференцира од осталих криминалних активности мотивисаних финансијском добити или личним анимозитетом (Крстић, 2016 (б):97). Произашао из политичког контекста и на таквој традицији, тероризам је временом доживљавао континуирану експанзију у свим својим облицима, са својом стратегијом и својим жртвама, да би данас постао једна од најистакнутијих политичко-сигурносних компоненти савременог света. Као појава и феномен који у себи садржи политичке побуде, тероризам своју ескалацију доживљава последњих деценија и у својим најразличитијим облицима непрестано прети општој безбедности (Крстић, 2015(а):286). Јавља се у контексту сукоба и својствена је тактика или облик насилног конфликта, вид политичког насиља, координираног разарања и тешких облика бруталности, а такође се користи као инструмент екстремног насилног противљења структурама доминације и експлоатације или ради унапређења других циљева (Крстић, 2016 (а):30).

Феномен тероризма је инспирисао обимну литературу у последњих неколико деценија и једна општа и јединствена теоријска анализа његових узрока једноставно је немогућа. То је један од најкомплекснијих и уједно и најкомпликованијих феномена савременог света, има више лица и може да се крије под окриљем религије, филозофије, политике, или под било којим другим именом (Крстић, 2016 (ц):85). Највише захваљујући чиниоцима који га поспешују, тероризам се континуирано регенерише и модификује на све вишем организационом нивоу, а његова ефикасност и јачина деловања се непрестано повећавају (Крстић, 2015 (ц): 312).

Стручњаци сматрају да сам термин у својој суштини оспорава концепт, дискутабилан је у својој сржи, нејасан, контраверзан а истовремено је пежоративан. Проблем у појмовном одређењу тероризма представља и интерес државе, јер када га оне дефинишу, фокусирају се на своје приоритете у односу на свој национални интерес, а саме, као и криминалне организације, стварају конфузију и спорове око дефиниција, јер они ни у ком случају не желе да ограниче своје разлоге за примену силе (Крстић, 2016 (д):188). Сваки терористички акт представља специфичну „пропаганду делом“ коју његови актери отворено промовишу, односно прихватају одговорност за његову реализацију и манифестује се готово свуда, са различитим фреквенцијама, интензитетом или динамиком, где изазива дубоке људске и материјалне губитке (Крстић, 2016 (е):192), док аспирације терориста иду још даље од саме деструкције материјалних потенцијала, наиме права мета напада је јавност, чију реакцију терористи заправо желе да изазову, у спровођењу својих терористичких аспирација (Крстић, 2016 (ф): 512). Тероризам је део међународне завере зла; делује преко граница држава и не признаје никаква ограничења, користи насиље да поремети ред, убија, подстиче страх и спроводи терор како би онеспособио нормалну људску активност

(Крстић, 2017:331). Он осликава доктрину, метод и инструмент изазивања страха, панике и несигурности код становништва, континуираном и систематском применом насиља (Крстић, 2015(д):31). Данашњи тероризам, када се посматра као посебан вид рата, све више преузима нове облике; за њега је карактеристична економска, финансијска и културно-цивилизацијска асиметрија која настаје када се пост-индустријска и традиционална друштва баве глобалним сукобима. Тероризам је сам по себи суштински неморалан, а насиље усмерено против цивилних циљева, узрокујући смрт и рањавање невиних особа, квари сваку идеју етичког терористичког кодекса понашања (Крстић, 2016(г):108). Док су у пракси идеологије већине група прилично јединствене, због погодности, користе се следеће категорије за класификацију идеологија: сепаратизам, религија, либерализам, анархизам, комунизам, конзервативизам, фашизам, појединачна питања и организовани криминал (Drake, 1998).

Појам етно-сепаратистичког тероризма

Сваки мировни процес је директно повезан са насилним сукобима, јер има за циљ довршавање насиља и постизање трајног мира након сукоба. За разлику од тога, све што се назива тероризмом односи се на оружани сукоб. Иако је феномен тероризма вишеструк и може значити различите ствари различитим људима, тенденција, драматично ојачана догађајима 11. септембра 2001, да се тероризам користи као синоним за готово све постојеће облике насиља у свету (од криминална и казни за све познате облике политичког насиља), је погрешна и нездрава. Иако је потребнија озбиљнија, смисленија и фокусиранија дефиниција, увек постоји ризик да се оставе по страни неке од важних особина „тероризма у свим његовим облицима и манифестацијама“, како се то помиње унутар УН. Овај проблем може бити решен само признавањем да постоје различити облици тероризма са доста различитих узрока и основа и да свака значајна дефиниција тероризма барем делимично зависи од тога на коју врсту тероризма се односи. Као што следи из главних карактеристика поменутог тероризма везаног за сукоб, то је специфична тактика коју користе „недржавни“ актери у асиметричној борби (Stepanova, 2006).

Током етничких грађанских ратова, често се спроводи политика геноцида или етничког чишћења, чиме се присиљавају етничке групе које чине део нације да напусте своје домове. Средство које се том приликом примењује је терор, масовно убијање и силовање. Ови ратови¹ резултирају великим бројем избеглица и жртава у мери која се не може упоредити са другим врстама терористичких активности. Ширење западних вредности у свету, које називамо глобализацијом, резултира рушењем старијих политичких структура, а због ове политичке дезинтеграције долази до етничких сукоба и етничког тероризма који је део ових борби. Овај вид тероризма може се користити као оружје сепаратистичких покрета и може се претворити у тероризам етничких грађанских ратова (Baeren, 2008).

¹ Већи изазов у суочавању са националистичко-сепаратистичким тероризмом јесте националистичко-сепаратистички герилски рат. Истичући да герилци често користе исту тактику у исте сврхе као и терористи, Хофман (2006) тврди да мањине традиционално немају величину и контролу над територијом и популацијом, али наглашава да „ниједна од њих нису чисте категорије и постоји значајно преклапање“. Нпр., око трећине ентитета наведених у страним терористичким организацијама од стране САД, могу се такође категоризовати као герилци (Hoelstad, 2013).

Етнички тероризам се значајно разликује од насиља почињеног за идеолошке, верске и финансијске мотиве. Као и други видови тероризма, сепаратистички тероризам покушава да утиче на супарничке групе и непријатељску владу. Али, за разлику од других терориста, ови се фокусирају на „фалсификовање“ различитог етничког идентитета и неговања етничке мобилизације. За разлику од идентитета коју је предложила држава, етнички терористи теже ка комуналном идентитету, кога траже кроз терористичке активности, које имају двоструки ефекат. Прогон који неизбежно следи скреће пажњу на њихов узрок међу већом популацијом, повећавајући њихов број и финансијску подршку (Вутан, 1998).

Почетак модерне ере тероризма обично датира од краја 60-их година прошлог века, када се талас урбаног тероризма приближио медијима. Две врсте тероризма - националистичко-сепаратистички (пример палестинских терориста Фатаха и социјални револуционарни терористи Нове левице, Црвене бригаде у Италији) доминирали су политичком позорницом. Порекло борбе палестинске дијаспоре за успостављање одвојене палестинске државе дуго је претходило драматичним преокретима које је организовала Леила Калед 1970. године и окупација израелског олимпијског села од стране радикалних палестинских терориста на Олимпијади у Минхену 1972. године. Али ови акти, представљени широкој међународној публици путем релативно новог телевизијског медија, помогли су мањинским групама да скрену пажњу на свој циљ кроз терористичка дела. Свака од ових група борила се за узрок, мисију њихових родитеља и предака; они су спроводили чин освете против режима, а утицај доминантне групе и владе довели су до интензивирања идентитета мањинске групе. Многи који су писали на ову тему су помогли да се развије и пропагира инспиративна идеологија, која оправдава њихово насиље против тлачитеља, који су покушавали да елиминишу своју културу, своју историју, језик и идентитет. Као што су се осећали дехуманизовано од стране доминантне групе, такође су дехуманизовале „непријатеља“, оправдавајући своје насиље. Друштвено-политичко окружење је за њих било прихватање и подршка, при чему чланови добијају похвале за њихову службу и посвећеност узроку, а њихов престиж је побољшан чланством у овим сепаратистичким организацијама (Post, 2007).

Националистичко-сепаратистички тероризам, познат и као етно-националистички тероризам, укључује оне групе које се боре за успостављање новог политичког поретка или државе засноване на етничкој доминацији или хомогености. Ирска републиканска војска, ослободилачки тигри тамилског Еелама (ЛТТЕ) Шри Ланке, Баскијски отаџбина и слобода (ЕТА) у Шпанији и радикалне палестинске групе попут организације Абу Нидал и Палестинског фронта за ослобађање Палестине Команда (ПФЛП-ГЦ) су истакнути примери. Ови обично покушавају да добију међународну наклоност за свој циљ и присиљавају доминантну групу у држави. Тако нпр. ЕТА покушава да изврши притисак на Шпанију да испуни своје захтеве за независном баскијском државом. Ови узроци националистичко-сепаратистичких терористичких група и организација нарочито су неупадљиви, јер су горчину и незадовољство над доминантном етничком групом пренешени из генерације у генерацију, где је мржња „усађена у кости“. У овим организацијама, млади револуционари су често надахнути као хероји унутар својих заједница, јер њихова мисија осликава став њиховог народа (Post, 2001).

Као и други облици насиља и рата и као феномени етничке припадности и националности уопште, етничко и национално насиље је снажно родно засновано. На пример, баскијска ЕТА и Ирска републиканска армија (ИРА) углавном пропaгирају да се жене признају као пуноправни припадници ИРА. Као жртве етничког насиља, жене су понекад намерно поштеђене, у неким другим случајевима намерно циљане (нпр., у озлоглашеним масовним силовањима босанских Муслимана од стране босанских Срба). Потребно је извршити више истраживања о специфичним улогама које жене могу играти у неким етничким нередима, а не нужно као директни починиоци. Кац (1988) тврди да док су жене и мушкарци подложне „завођењу од стране злочина“, карактеристични модалитети женских криминалних активности су различити; можемо очекивати да исто важи и за етничко насиље (Brubaker, Laitin, 1998). Сепаратистички терористи нису „апокалиптични идеолози“, уместо тога, они имају јасне циљеве и наводе експлицитне захтеве. Ови захтеви често подржавају мишљења и критике читаве изборне групе, пружајући репрезентативним побуњеничким групама легитимитет и широку подршку (Bond, 2009).

Етно-националистички (сепаратистички) тероризам није искључиво савремени феномен; у првом веку, етнички тероризам су упражњавале две јеврејске групе у Јудеји желећи да подстакну локално становништво да се успротиви римским окупаторима. Али само у колонијалној и неоколонијалној ери (1960-их и 1970-их година) тероризам је повезиван са етно-националистичким,² тј. сепаратистичким групама. Током тог периода, тероризам се посматрао као „исплата“ на основу успешних насилних кампања, посебно Бегин у Израелу (Национална војна организација – Иргун), Макариос на Кипру (Национална организација кипарских бораца – ЕОКА) и Бен Бела у Алжиру (Front de libération nationale – ФЛН) – иако су у оптицају били и други фактори који су вероватно били више релевантни за њихове успехе. Терористички активизам Палестинске ослободилачке организације (ПЛО) између 1968. и 1980. године додатно је показао другим националистичким покретима да би интернационализација њиховог циља могла бити корисна. Број сепаратистичких терористичких група који су биле активне на међународном нивоу стога је порастао са три у 1968. на 30 у 1978. години (Lefebvre, 2003).

Као што је горе наведено, док се тероризам појавио у последњој трећини 19. века, као систематично коришћена асиметрична тактика политичког насиља, није преузела ни један облик.³ Уместо тога, тај метод су користиле организације многих политичких оријентација у име многих циљева формулисаних у складу са њиховим

² Бјерго (2005) такође додаје једну важну квалификацију о врстама национализма: „Ексклузивни етнички националисти ће пре оправдати сепаратистички тероризам од умерених и инклузивних грађанских националиста“ (Zimmermann, 2009).

³ У периоду од 1968. до 1977. године, прва деценија за коју је доступна статистика међународног тероризма, број антиколонијалних, других национално-ослободилачких и етно-сепаратистичких група које су користиле терористичка средства у међународном контексту (49) и даље је мало нижи од броја комунистичких и других левичарских група (58). Међутим, национални терористи су већ били одговорни за 11 посто више међународних терористичких инцидената, 1,5 пута више повреда и 2,2 пута више смртних случајева од свих комунистичких и левичарских група. Шест најсмртоноснијих националистичких група овог периода биле су све палестинске организације. Одлука о терористичким стратегијама, укључујући и међународни тероризам, од стране Палестинске ослободилачке организације (ПЛО) и других палестинских милитантних група од краја 60-их до 80-их година прошлог века показала су како интернационализовати и привући међународну пажњу локалним асиметричним оружаним борбама.

различитим идеологијама. Чак и у овој раној фази, тероризам су упражњавале не само социо-револуционарне групе, као што су руски револуционарни народници или европски и северноамерички анархисти, већ и национално-ослободилачки покрети на Балкану, Индији, Ирској и Пољској (Stepanova, 2008).

Euskadi Ta Askatasuna (ETA)

ETA је формирана 50-их година прошлог века као одговор на непријатељства усмерена против баскијског народа и региона од стране диктатора Франка и током и након шпанског грађанског рата, од којих је најпознатији био бомбардовање Guernice од стране француског нацистичког савезника 1937. године. Баскијски људи су мислили да их Франко покушава искоренити као народ и претворити своју домовину у индустријску пустош. После завршетка шпанског грађанског рата и Другог светског рата, када су анти-баскијске мере не само да нису олакшане, већ су постале институционализовани одговор на баскијски агитацију од стране француског режима, ситуација у регији Баскије постала је неподношљива. Током времена, политичке групације су се појавиле под утицајем баскијског национализма, а наоружани баскијски националисти постепено су се организовали и прешли на насиље (Shepard, 2002). Иако многи Баски традиционално могу само да сањају о сувереној националности, не треба изгубити из вида да ETA стога ужива масовну активну подршку својим терористичким активностима међу већином становништва. С обзиром да се демократија вратила у Шпанију 1975. године, регион се развијао и под степеном аутономије коју је одобрио Мадрид. Многи Баски фаворизују самоопредељење или повећану аутономију, али су желели да то постигну мирним политичким средствима, а не насиљем (Barrós, Caporale, 2006).

У својим почецима, ETA су карактерисале дуготрајне идеолошке дискусије, бројне разлике и постепена ескалација пропаганде, саботаже и наоружане акције пре него што је 1968. године проглашена прва жртва. Шпанске снаге сигурности су од почетка жестоко нападале на ETA. Али, чак и док су њени милитанти трпели затварање, мучење и прогонство, ETA је легитимисала вируленцију одговора Франка у цикличном процесу „акције-репресије-акције“. Подстакнута спектакуларним атентатом на адмирала Луис Карера Бланка, Франковог премијера, 1973. године, ETA је постала најопаснија опозициона сила усмерена против Франковог режима (Whitfield).

Прва војна акција ETA-а се догодила 1961. године као неуспели покушај да се избегне воз који је превозио ратне војнике који путују у Доностију како би прославили 25. годишњицу шпанског грађанског рата. ETA је поставила експлозив у седишту полиције у баскијским градовима Билбао, Виторија и Сантандер, одакле су одржавали континуирану терористичку активност користећи атентате и отмице, почев од 1968. године. ETA се иначе више ослања на атентате него киднаповања као тактику. Након што је полиција убила њиховог популарног активисту 1968. године, она је узвратила својом првом жртвом убијањем једног полицијског инспектора. Франкова влада ставила је читав Баскијски регион под дуготрајну опсаду и хиљаде људи је затворено, мучено и прогнано, што је кулминирало суђењу у Бургосу 1970. и затварању више од десетак лидера ове организације. Током средине 70-их, активности ETA су се нагло повећале, а 1978-1980. године биле су њихове најкрвавије године (Barrós, 2003). На-

вешћемо хронологију деловања ове терористичке организације од њеног оснивања: 1959: Еускади Та Аскатасуна (Ета) или Баскијска домовина и слобода, основана током Диктатура генерала Франка; 1968: Ета извршава свој први планирани напад убијајући шефа полиције у Сан Себастиану; 1973: Франков премијер Луис Кареро Бланко погинуо када је аутомобил експлодирало Ета у Мадриду; 1980: Скоро 100 људи убијено у Ета, у њиховој најлошијој години до данас; Септембар 1985: Амерички туриста погинуо је од прве бомбе коју је у ЕТА поставила у Мадриду, где је 16 стражара је рањено; Јули 1986: Десет стражара погинуло је а 50 људи повређено у бомбардовању аутомобила Мадриду; Јун 1987: 21 купац у супермаркету у Барселони је убијен у крвавом нападу ЕТА. Ета се након овог напада извињавала због своје „грешке“; Април 1995: Хосе Марија Азнар, касније премијер, био је мета ауто бомбе активираних од стране ЕТА, којег је спасло блиндирано возило; Август 1995: Полиција је убила вођу ЕТА који је хтео да убије краља Хуана Карлоса; Јули 1997: киднапован и убијен баскијски градски вијећник Мигуел Ангел Бланко. Након овога, шест милиона људи је одржало демонстрације; Септембар 1998: ЕТА најављује примирје; Јун 1999: Влада наводи да је разговарала са ЕТА; 28. новембра 1999: ЕТА најављује прекид ватре крајем 3. децембра; 22. фебруар 2000. Ауто-бомба у Виторији убила локалног социјалистичког политичара Фернанда Буеса и његовог телохранитеља; 15. септембра 2000: Француска полиција ухапсила Игнасија Грација Арегуиа, који је наводно био лидер ЕТА; 21. новембар 2000: Ернест Лух, бивши министар, убијен је у Барселони. На улице изашло готово милион демонстраната; 22. фебруар 2001: у експлозији аутомобила у Сан Себастијану, убијена два лица и повређено четири, а сат касније француска полиција је ухапсила осумњиченог војног шефа ЕТА у француском граду Англету; 6. новембра 2001. године у Мадриду експлодирала ауто-бомба, повређено 95 особа, ухапшена два осумњичена припадника ЕТА; 23. новембар 2001: Два полицајца убијена су у Беасаину, јужно од Сан Себастијана; 1. маја 2002: експлозија ауто-бомбе близу стадиона Реал Мадрид неколико сати пре Полуфинала Лиге шампиона; 21. јун 2002: Три аутомобила бомбе експлодирала у градовима Фуенгирола, Марбела и Зарагоза пре дводневног самита лидера ЕУ у Севиљи, и том приликом је повређено седам особа; 4. децембар 2003: Француска полиција ухапсила Ибон Фернандеза Ирадију, осумњиченог војног команданта Ета који је побегао из притвора у Француској годину дана раније; 31. децембар 2003: ЕТА не успева да активира две коферне бомбе у Ирун-Мадриду користећи мобилне телефоне као детонаторе; 18. фебруар 2004: Ета позива на примирје у шпанском региону Каталоније, мање од месец дана пре избора; 11. март 2004: Десет рукотворних бомби је експлодирало у неколико возова у Мадриду, у којима је погинуло 182 људи. Иако су нападе извршили цихадистички терористи, прве сумње су указале на ЕТА због сличности (и мета и употреба мобилних телефона као детонатора) са процедуром неуспелих напада претходне Нове године; 29. фебруар 2004.: шпанска полиција спречила евентуални напад пресретањем комбија са више од 500 кг експлозива који је ЕТА планирала да детонира у Мадриду; 22. марта 2006: ЕТА је послала ДВД поруку најављујући „трајни прекид ватре“ који је емитован преко шпанске ТВ. Тако је шпански председник Родригуез-Запатоеро званично отворио преговоре са овом групом (касније је објављено да социјалистичка партија Родригуез-Запатоера већ одржава Контакт са ЕТА-ом из времена када је био у опозицији); Октобар 2006: ЕТА украла око 300 пиштоља, муниције и резервних де-

лова у Француској; 23. септембра 2006. милитанти ЕТА изјавили да ће организација „наставити узимање оружја све до постизања независности и социјализма у Баскији“; 30. децембар 2006: ЕТА детонира ауто-бомбу након три збуњујућа упозорења, на паркингу зграде на међународном аеродрому у Барахасу у Мадриду (терминал Т4), што је довело до колапса зграде и убиства двоје еквадорских имиграната. Председник Родригез-Запатеро изјављује да је „мировни процес прекинут“; Јануар 2008. године: ЕТА је изјавила да је њен позив за независност сличан статусу Косова и Шкотске; 8. септембра 2008. године: Шпански суд укинуо је две баскијске политичке партије због своје тајне везе са ЕТА. Терористи реагују на ове акције постављањем три ауто-бомбе у северном делу Шпаније; Април 2009: Јурдан Мартитеги, вођа ЕТА, је ухапшен, четврти по реду који је ухапшен у једној години; Лето 2009: У неколико напада ЕТА - троје мртвих а десетине рањено; 5. септембар 2010: ЕТА проглашава нови прекид ватре, трећи, након што су завршена два претходна; 10. јануара 2011. године: ЕТА изјављује да ће њихов прекид ватре из септембра 2010. бити трајан и верификован од стране међународних посматрача; 20. октобар 2011: ЕТА најављује прекид оружаних активности путем видео клипа упућених медијима након тзв. Међународне мировне конференције (Buelsa, Baumert, 2012).

Насилна кампања ЕТА драматично је ескалирала у другој половини 70-их година, пошто је Шпанија прошла процес демократске транзиције од ауторитарне владавине. Ипак, тероризам са елементима сепаратистичког национализма опао је у 80-им годинама, будући да је нова демократија консолидована и аутономна баскијска влада институционализована.⁴ Ово је резултат комбинованог ефекта здравих владиних антитерористичких политика, масовне популарне реакције против ЕТА у оквиру баскијског друштва и, последње, али без сумње, ефикасне међународне сарадње (Reinares, 2004).

Ирска републиканска армија (ИРА)

Рона М. Филдс је забележила 1976. године да су „терористи“ у Белфасту најчешће адолесцентни из породица радничке класе, међутим, до 90-их, изгледа, то се значајно променило.⁵ Према анализи профила ирских терориста, лојалиста и репу-

⁴ Баскијска сепаратистичка група ЕТА најавила је трајни прекид ватре у борби за независност од Шпаније. У изјави која је послата медијима, група је саопштила да ће примирје бити „међународно потврђено“. Кампања ЕТА за независност за Баскијску регију коштала је више од 800 живота од 1968. године, али је прошле године зауставила оружане нападе. Шпанска влада је опрезно реаговала на претходне тврдње о укупном прекиду ватре из групе. Ета је изјавила да је „време да се понаша са историјском одговорношћу“, па је проглашење „трајног и општег прекида ватре које ће међународна заједница моћи проверити“. Ово је њена чврста обавеза према процесу за постизање трајне резолуције и на крају оружане сукобе“, наводи се у саопштењу. Није било помињања захтева шпанске владе да група такође преда оружје пре него што се преговори могу одржати (Shahar, 2011).

⁵ Према речима службеника ИРА на средњем нивоу који је интервјуирао Newsweek 1988. године, ИРА има пуно нових регрута. Сваки потенцијални кандидат се држи под надзором све до годину дана пре него што му се дозволи да се региструје. Веома су параноични су према информаторима, тако да су гласници аутоматски дисквалификовани из разматрања. Х.А. Лионс, психијатар из Белфаста који често ради са затвореницима, рекао је за Newsweek да су политичке убице ИРА „прилично нормални појединци“, у поређењу са неполитичким убицама. „Они себе сматрају борцима за слободу“, додајући да не осећају

бликанаца, које су развили Маквел Тејлор и Етел Кејл (1994), „особа укључена у насилну акцију вероватно ће бити старости до 30 година, или можда мало старија и најчешће мушкарац“. Републички и лојални лидери имају тенденцију да буду нешто старији. Терориста је увек из радне групе, а не због неких својих марксистичких уверења, али и зато што су лојалистичке и републичке области Северне Ирске првенствено насељене радничком класом (Hudson, Majeska, 1999).

Криминалне активности ИРА нису искључиво ограничене на активности типа Мафије, које неки сматрају неизбежним након деценија насиља. Узастопни извештаји Независне комисије за мониторинг (ИМЦ) – која је надгледала прекид ватре терористичких група у Северној Ирској – потврђују да ИРА наставља да се финансира и прикупља обавештајне податке, пребацујући своје илегалне активности на Службу политичке стратегије Шин Феин. Тако се Шин Феин определио за политичку руту, али без одрицања од доприноса илегалних активности ИРА-а. (Alonso, 2006). До средине 90-их година, услови су изгледали погодни за окончање северно-ирског сукоба или барем кретање ка неком помирењу. Као резултат тога, странке које су се бориле, потписале су „Споразум о добром петку“ у Белфасту 10. априла 1998. Процес помирења је изазвао распуштање различитих католичких и протестантских терористичких организација које су играле важну улогу у сукобу. Иако је ирски републиканизам с времена на време имао јаке секуларне особине, његова основна подршка је увек долазила од католичке заједнице и то остаје случај у Северној Ирској и дан данас. Историјски гледано, од средине 17. до 19. века, ова заједница, етничка мешавина која се састојала од старог енглеског као и галско-ирског становништва, сматрала је да је „одузета“ од земље и искључена из политичке моћи, у корист администрације у Енглеској и владајуће класе. Ништа попут овога никада није постојало у Баскији⁶ (Dorney, 2010).

Годинама уназад, почевши крајем 1960-их, ИРА се сматрала једним од најопаснијих терористичких организација на свету. У јулу 2002. године, на тридесетој годишњици бомбардовања познатијој као „Крвави петак“ из 1972. године, ИРА је изненадила своје симпатизере и непријатеље, пружајући „искрена извињења и саучешћа“ породицама својих цивилних жртава. ИРА никада није била терористичка организација у очима Стејт департмента, али британско министарство унутрашњих послова наводи ову групу као забрањену терористичку групу. ИРА се више не квалификује као оружана снага и званично је окончала оружану кампању за поновно уједињење Ирске у јулу 2005. Ову најаву поздравили су и похвалили и британске и ирске владе. Међутим, ИРА и њено политичко крило још увек се противе незакони-

кајање за своје поступке, бар против снага безбедности. Како је службеник ИРА објаснио Newsveeku: „Убијање недужних цивила је ствар која обесхрабрује све волонтере, а она мора и ће зауставити. Али они могу живети са убијањем. Постоји окупациона војска која је преузела нашу земљу, и не видим разлику између покрета отпора ИРА и 2. светског рата“.

⁶ У ствари, један аспект раног баскијског национализма, који је осмислио његов оснивач Сабино Арана крајем 1800-их, била је непријатељство према имигрантима, који би могли бити окарактерисани као прљави, не-баски и нерелигиозни. Уз то, у Ирској, ирска Католичка народна фракција, која је и искључена и поражена од стране државе, обично је гајила непријатељство према Британији све до двадесетог века, што једноставно није био случај у Баскији. Многи баски из раног 19. века су се борили да би заштитили аутономију или *фуерос* својих покрајина, али су то учинили као карлисти, лојални „традиционалистичком“ огранку монархије у Мадриду против „либералне“ линије. Дакле, према једној интерпретацији, Баски су заправо били спремиште стварног шпанског идентитета.

том страном окупирању своје земље. У међувремену, две радикалне групе ИРА, Реал ИРА и Continuity ИРА, и даље се баве тероризмом и остају на листама терористичких група ЕУ и Стате Департамента још од 2009. године. Од краја 1960-их, ИРА је убила око 1.800 људи, укључујући и око 650 цивила. Примарни циљеви били су британски трупе, полицајци, затворски чувари и судије, где су многи од њих били наоружани, као што су супарнички паравојни милитанти, трговци дрогом и информатори у Улстеру. Велики терористички напади ИРА укључују: У јулу 1972. године бомбардовање познато под називом „Крвави петак“, где су у центру Белфаста експлодирале 22 бомбе за седамдесет пет минута, узрокујући девет мртвих и 130 рањених; Убиство лорда Моунтбаттена из 1979. године, ујака краљице Елизабете II и последњег вицерега Индије; Бомбардовање хотела Бристон 1984. године, у којем су се састали британска премијерка Маргарет Тачер и чланови њеног кабинета, где је рањено неколико британских званичника и убијена још четири Британца; Бомбардовање авиона у лондонском финансијском округу 1993. године, где је убијена једна особа и нанета штета од једне милијарде долара; Минобацачки напади на пребивалиште британског премијера и лондонски аеродром Хитроу почетком 90-их година прошлог века; Бомбардовање цивилних циљева, укључујући пабове, продавнице и станице подземне железнице, у Северној Ирској и Британији током 70-их, 80-их и 90-их; Учешће у организованим криминалним активностима, као што су изнуђивање, пљачке банака, кријумчарење и фалсификовање (Gregory, 2010).

Као што су приметили Фреи и Луцингер (2007), тероризам се често предузима како би се постигао индиректни циљ, који је обично политичке природе и може се барем делом повезати са унутрашњом мотивацијом терориста. То може бити успешна као стратегија, што се може посматрати у случају мировног процеса у Северној Ирској, где је подела власти резултирало местима у влади Шин Феин који се не би могли добити на редовним изборима. Тероризам и њен релативни герилски рат су често оружје мањина које се осећају искључено из редовних токова а Ирска републиканска армија (ИРА) била је забрањена терористичка организација у Уједињеном Краљевству и Републици Ирској скоро 100 година⁷. Током 30-их година прошлог века, скоро деценију након постизања ирске независности од Уједињеног Краљевства, успостављен је образац о лидерском ИРА руководству, који је у великој мери одржавао корак са ширим становништвом, укључујући и своје војнике. Ова подела је довела до тензија унутар организације и одласка оних који су довели до остатка „тврдог отпора“ који доминира паравојним формацијама и започињања кампање бомбардовања у Енглеској. После Другог светског рата, гранична кампања ИРА (1956-62) доживела је потпуни неуспех, али накнадне амнестије за политичке затворенике северно и јужно од ирске границе могле су подстакнути касније насиље (Dnes, Brownlow, 2017).

⁷ Историја ИРА обезбеђује тестове теоријских предвиђања изведених горе. Конкретно, можемо посматрати разлике профила између официра ИРА-а и мушкараца и становништва у целини, и утицаја различитих спољашњих подстицаја на природу и снагу ИРА. Спољни подстицаји се више појављују као раздор унутар саме организације или као амнестија за затворене терористе, али постоји тесна повезаност између поделе организације и неких њених чланова који издају друге, а ослобађање затвореника може утицати на подстицаје потенцијалних регрута. Разлике у профилима испостављају се сложеније него што је предвиђено моделом, али у складу са његовим фокусом.

Закључак

Упркос десетинама напада од стране сепаратиста сваке године, верујемо да је сепаратистички тероризам у стању опадања, међутим увек ће бити група које се опирају сваком напору успостављања нормализације. То важи за сваки сепаратистички покрет, укључујући и обновљене насилне борбе за независност. Као резултат тога, сепаратистичко насиље неће се завршити у догледној будућности. Са аспекта ЕУ, континуирано учешће у организованом криминалу биће дугорочнији проблем него политички мотивисана насилна дела. Треба нагласити да се сепаратистичке организације не преобликују у криминалне групе, јер се представници подземља концентришу на добит, а терористичке организације, укључујући ПКК и ЛТТЕ, на криминалне активности само да би финансирале своје оружане борбе. Истовремено, може се претпоставити да ће, након напуштања политичког насиља, све више бивших терориста прећи у свет организованог криминала. Говорећи о ЕТА, питање стварног организационог односа између ове организације и сепаратистичког покрета сада је у великој мери историјско, с обзиром да је оружана група званично прекинула своју војну кампању у 2011. године. ЕТА вероватно неће поново прибећи насиљу, а сепаратистички покрет неће подржати опцију оружане борбе. Истраживање које се бави етничким тероризмом приписују га широком и нејасном појму национализма или факторима који би могли бити својствени у малом броју случајева. Резултати показују да политичка незадовољства и елитна конкуренција повећавају вероватноћу етничког тероризма. Имајући у виду повећану употребу терористичких тактика у етничком сукобу и сепаратистичким покретима током протекле деценије, разумевање узрока етничког конфликта и сепаратизма постало је од виталног значаја за заштиту недужних живота.

Пракса је показала да чак и када се појављују попуштања етно-националистичких покрета нпр, кроз успостављање демократских канала учешћа, не постоји гаранција да терористичке групе зауставе своје активности – ЕТА у Шпанији је типичан пример за то. То указује да узроци етнонационалистичког/сепаратистичког тероризма могу онда служити као изговор за патолошко понашање криминалаца, лудих људи или бораца за слободу. Ово је линија испитивања за коју не постоји консензус и озбиљна потреба за даљим истраживањем. Преглед недавних случајева (Балкан, Руанда, Шри Ланка) указују да је етнички идентитет конструисан од стране етничких насиља „изазваних од елита који желе да ојачају, одрже или повећају своју политичку моћ“. Закључак је да комбинација принуде, помирења и реформи доводи до евентуалног окончања терористичких кампања у неколико случаја, али помирење и реформе зависе од употребе принудних мера усмерених директно на укључене групе.

Демократија се суочава са много тежим задатком у суочавању са тероризмом, ма колико имала малу подршку. Ако се сепаратизам може добити усвајањем мирног понашања и напуштањем тероризма, велики победник је друштвена хармонија. Друштво је боље са десет демократских сепаратиста него са једним сепаратистичким терористом. ИРА и ЕТА нису успели да постигну своје циљеве због агресивних мера које је влада предузела у борби против тероризма, поред тога, недостајала им јавна подршка, јер су били укључени у насилне нападе. Употреба насиља није добро средство за проналажење решења, а сепаратистичке групе треба да размотре и фокусирају се на ненасилан протест и негације ако желе постићи своје циљеве у будућности. Употреба тероризма као методе политичке борбе деструктивна је и не олакшава решавање националних

проблема. Неопходно је размотрити приступе влада за решавање проблема сепаратизма и тероризма на територији проблематичних земаља. У напорима за борбу против тероризма, политички лидери ових држава, (у раду смо се осврнули на организације ЕТА и ИРА), користили су и методе силе и политичке и правне методе, давањем широке економске и политичке независности, очувања аутентичних културних вредности и језика аутохтоних народа. Успостављање нетолеранције насиља у јавној свести као метод контроле, постало је главни правац антитерористичке политике у овим државама, а антитерористички модел који су развиле неке државе може бити ефикасна и корисна за друге светске регионе који се налазе у етнополитичким сукобима. Акције владе у реаговању на тероризам могу само још више појачати перцепције угњетавања, а неки терористички напади који су намеравали да изазову одговор, подстичу још јачи осећај „нас“на- супрот „њима“, међу припадницима етничке заједнице. Конкретно за државу, конвенционалне противмере могу да подстакну ширу подршку за побуну или покрет сепаратиста, чак и када прете да победе одређену терористичку групу, док Владе невољно праве концесије; сматрају се slabим или да овим поступцима чак „награђују“ и „подстичу“ насиље.

Литература

- [1] Alonso R. (2006). The Ending of ETA Terrorism: Lessons to Learn and Mistakes to Avoid from Northern Ireland Europe - ARI 51/2006
- [2] Baerena S. (2008) Defence Terrorism with Its Differentiating Aspects, Against Terrorism Review Vol. 1, No. 1, Spring 2008, 1-11
- [3] Barros, C.P., 2003, An Intervention Analysis of Terrorism: The Spanish ETA Case. Defence and Peace Economics 14, 6, 401-412
- [4] Barros, CP, Caporale, GM, Gil-Alana, LA (2006). Eta Terrorism: Police Action, Political Measures And The Influence Of Violence On Economic Activity In The Basque Country, Economics and Finance Working papers, Brunel University, 06-03Brunel University
- [5] Bond, D. (2009), "Negotiating with Separatist Terrorists".Electronic Theses and Dissertations.Paper 75., 1
- [6] Brubaker J., Laitin D. (2003). Ethnic and Nationalist Violence Author(s): Source: Annual Review of Sociology, Vol. 24 (1998), pp. 423-452 Published by: Annual Reviews 1Perspectives on Ethno-Nationalist/Separatist Terrorism Conflict Studies Research Centre ISBN 1-904 423-35-3 , 444
- [7] Buelsa M, Baumert T. (2012). Ismantling terrorists economics: the case of ETA, Documento de Trabajo, nº 11 – Enero, 2012
- [8] Dnes, A. W., & Brownlow, G. (2017). The Formation of Terrorist Groups: An Analysis of Irish Republican Organizations. Journal of Institutional Economics, 13(3), [9]. DOI: 10.1017/S1744137416000461
- [9] Dorney, J. (2010). "Irish republicanism and Basque separatism – parallel movements?" The Irish Story, <http://www.theirishstory.com/2010/09/07/irish-republicanism-and-basque-separatism-%E2%80%93-parallel-movements>
- [10] Drake, J M., Cass F. (1998). The Role of Ideology in Terrorists' Target Selection C. J Terrorism and Political Violence, Vol. 10, No.2, pp.53-85, London, 55
- [11] Gregory K. (2010) Provisional Irish Republican Army (IRA) (aka, PIRA, "the provosÓglaigh na hÉireann) (UK separatists) <https://www.cfr.org/background/provisional-irish-republican-army-ira-aka-pira-provos-oglaigh-na-heireann-uk>
- [12] Hoelstad A.D. (2013). Ideology and Terrorist Tactics A Case Study of Palestinian New Left and Religious Fundamentalist Terrorism, 1987-2011

- [13] Hudson, R. A., & Majeska, M. (1999). The sociology and psychology of terrorism: Who becomes a terrorist and why?. Washington, DC: Library of Congress Byman D. (1998) The logic of ethnic terror. *Studies conflict and terrorism*, 21-149-169,
- [14] Lefebvre, 2003, Perspectives on Ethno-Nationalist/Separatist Terrorism Conflict Studies Research Centre, Conflict Studies Research Centre, ISBN 1-904423-35-3, 1
- [15] Post J.M. (2007). The Mind of the Terrorist: The Psychology of Terrorism from the IRA to Al-Qaeda, (New York, Palgrave Macmillan, 2007), 257 pp.
- [16] Post, J. (2001). The mind of the terrorist: Individual and group psychology of terrorist behavior. Subcommittee on emerging threats and capabilities, senate armed services committee
- [17] Reinares F. (2004) Who Are the Terrorists? Analyzing Changes n Sociological Profile among Members of ETA, *Studies in Conflict & Terrorism*, 27:6, 465-488, DOI:10.1080/10576100490519741
- [18] Shahar, Y. (2011). "Basque separatist group ETA declares 'permanent ceasefire'". International Institute for Counter-Terrorism, <http://www.ict.org.il/NewsCommentaries/Commentaries/tabid/69/Articleid/125/Default.asp>
- [19] Shepard W. (2002). The ETA: Spain Fights Europe's HLast Active Terrorist Group *Mediterranean Quarterly: Winter 2002*, 55-58
- [20] Stepanova E., *Terrorism in Asymmetrical Conflict: Ideological and Structural Aspects* (Oxford; New York: Oxford University Press, 2008), 200 p.
- [21] Stepanova E., "Terrorism as a tactics of spoilers in peace processes," in Edward Newmann and Oliver Richards (eds.), *Challenges to Peacebuilding: Managing Spoilers During Conflict Resolution* (Tokyo: UNU Press, 2006), pp. 78–104.
- [22] Whitfield T. The Basque Conflict and ETA – The Difficulties of an Ending, United states institute of peace, www.usip.org, Special Report.
- [23] Zimmermann, E. (2009).Forms and Causes of Political Terrorism: What Do We Know? Ekkart Paper presented at the 21 stInternational Political Science Association World Congress, Santiago, Chile, July 12-16, 2009, 10
- [24] Крстић, М. (2015д). Интерпол и глобални тероризам, *Култура полиса*, год. XII (2015) бр. 28, стр. 27-40,
- [25] Крстић, М. (2015ц). Међународна полицијска сарадња у функцији борбе против тероризма, *Мегатренд ревија*, Vol.12, No.3, 2015, 311-329,
- [26] Крстић, М. (2015б). Мотиви терористичког деловања, *Специјална едукација и рехабилитација*, Vol. 14, бр. 4, 519-542,
- [27] Крстић, М. (2015а). Специфичност политичког криминалитета и тероризма као његовог појавног облика, *Култура полиса*, год. XII (2015), бр. 26, 285-299, М (51)
- [28] Крстић, М. (2016). Тероризам у сајбер простору, *Зборник института за криминолошка и социолошка истраживања*, година, XXXV, број 2 / 2016,
- [29] Крстић, М. (2016а). Економски ефекти терористичког насиља, „Економски погледи“, број 3-4/2016,
- [30] Крстић, М. (2016ц). Изазов дефинисања савременог тероризма, *Војно дело*, 3/2016, 288- 301,
- [31] Крстић, М. (2016д). Пиратски и морски тероризам: ефекти, ризици и последице, *Civitas*, број10 MMXIV
- [32] Крстић, М. (2016ф). Психолошка димензија самоубилачког тероризма, *Теме*, г. XL, бр.2, април-јун 2016, стр. 509-524,
- [33] Крстић, М. (2016г). Угрожавање ваздушног саобраћаја терористичким актима, *Страни правни живот*, бр. 3/2016, 107-119,
- [34] Крстић, М. (2016е). Утицај медија на политичку моћ терористичких група, *Политичка ревија*, година (XXVIII) XV, vol=48, Бр. 2/2016.стр. 189-207,
- [35] Крстић, М. (2017). Америка и у глобалном рату против тероризма и одговор на 11.Септембар, *Војно дело*, 1/2017.